

شیعه‌شناسی معاصر اهل سنت

جلد دوم

اینترنت و مخالفان وحدت اسلامی

دکتر کامیار صداقت ثمرحسینی

مجمع جهانی تقریب ادیان اسلامی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران، ۱۳۹۳

سرشناسه: صداقت نمر حسینی، کامیار، ۱۳۵۱ -

عنوان و نام پدیدآور: شیعه‌شناسی اهل سنت و چالش‌های فراروی آن در دوران پس از انقلاب اسلامی ایران / کامیار، صداقت نمر حسینی؛ [با همکاری] مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی.

مشخصات ظاهری: ج.

شایک: دوره: 978-964-426-597-6؛ ۱۳۵۰۰۰ ریال؛ ج. ۱؛ 978-964-426-596-9

ج. ۲؛ 978-964-426-743-7 مشخصات نشر: تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۹۱ -

وضعیت فهرست نویسی: فایا

یادداشت: ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فیا).

یادداشت: کتابخانه.

مترجمات: ج. ۱، کلیات. - ج. ۲، اینترنت و مخالفان وحدت اسلامی

موضوع: شیعه — دفاعیه‌ها و ردیه‌ها

موضوع: شیعه — پرسش‌ها و پاسخ‌ها

موضوع: شیعه‌شناسی

موضوع: شیعه و اهل سنت

موضوع: اهل سنت و شیعه

موضوع: اهل سنت — دفاعیه‌ها و ردیه‌ها

شناسه افزوده: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

شناسه افزوده: مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۱۷

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ۹۰۳۶/۵ B۲۷۲۷/۵

شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۸۷۲۲۲

شیعه‌شناسی معاصر اهل سنت

جلد دوم، اینترنت و مخالفان وحدت اسلامی

مؤلف: دکتر کامیار، صداقت نمر حسینی

ناشر: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مدیر نشر: ناصر زعفرانچی

آماده سازی فنی: عرفان بهار دوست

صفحه‌آرا و اجرایی جلد: فرزانه حدادقیان

ناظر چاپ: مجید اسماعیلی رازع

چاپ نول: ۱۳۹۳

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: طرح و نقش

ردیف انتشار: ۹۳-۲۳

حق چاپ برای پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی محفوظ است.

شایک دوره: ۶-۵۹۷-۴۲۶-۹۶۴-۹۷۸

شایک ۷-۷۴۳-۴۲۶-۹۶۴-۹۷۸

نشانی: تهران، صندوق پستی: ۱۴۱۵۵۶۴۱۹، تلفن: ۸۸۰۳۶۸۹۱۰۳، فاکس: ۸۸۰۳۶۳۱۷

فهرست مطالب

تقریظ حضرت آیت الله حاج شیخ محمدعلی تسخیری	ز
مقدمه	ک
فصل اول: مباحث نظری	۱
فصل دوم: وبگاه‌های اینترنتی مخالفان تقریب مذاهب اسلامی	۲۱
فصل سوم: آشنایی با شیوخ سلفی فعال در اینترنت	۴۷
فصل چهارم: محتوای ضدشیعی وبگاه‌های مخالفان وحدت اسلامی	۱۲۳
فصل پنجم: تعارضات درونی در وبگاه‌های ضد تقریب	۱۶۷
فصل ششم: انقلاب اسلامی ایران و قیام‌های جهان عرب	۱۸۳
کتابنامه	۲۳۱

مقدمه

و اما بنعمة ربك فحدث

من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق

سال‌ها پیش، در حوزه علمیه مشهد توفیق درک محضر مرحوم حضرت آیت‌الله حاج شیخ ذبیح‌الله ذبیحی قوچانی^(ره) نصیب شد. آن مرحوم از شاگردان آیات عظام ضیاء‌الدین عراقی^(ره)، سید محمود شاه‌رودی^(ره) و سید ابوالحسن اصفهانی^(ره) بودند و از شاگردانشان می‌توان به مرحوم محقق طباطبائی^(ره) اشاره کرد. در دو سال پایانی حیات آن عالم جلیل‌القدر، به همراه تعداد انگشت‌شماری از دوستان طلبه، هر هفته، پنجشنبه‌ها و گاه جمعه‌ها به محضرشان می‌رسیدیم. محتوای آن جلسات، توصیه به تقوای الهی، فراگیری علوم آل محمد (صلی‌الله علیه و آله و سلم) و موضوع پر اهمیت ولایت بود؛ موضوعی که بعدها در قالب شرایط نوین جهان اسلام، به دغدغه اصلی مطالعاتی‌ام تبدیل شد. در اینجا بر خود واجب می‌دانم که از عالم پرهیزکار، حضرت حاجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمدعلی امامی زرنندی نیز یاد کنم که حق روحانی بزرگی بر من دارند. خداوند متعال به ایشان و امثال ایشان خیر دنیا و آخرت عنایت فرماید.

انشاء الله در آینده نزدیک خاطرات و اوراق حاصل از آن دوران در کتابی منتشر خواهد شد که گزارشی است از حال و هوای حوزه علمیه مشهد و علمای آن در دهه ۱۳۷۰ هجری شمسی.

اندیشه این کار به سال‌ها پیش بازمی‌گردد، به خاطر دارم در سفری به مشهد، و در آخرین دیداری که در مسجد حاج حکیم، با استاد فقید مرحوم آیت‌الله فقیه سبزواری^(ره) داشتیم، به اجمال از کارم سخن گفتم و ایشان مرا به مداومت در مسیری که در پی گرفته‌ام، تشویق کردند. هرچند در آن زمان این ایده بسیار مبهم و کلی بود، ولی به تدریج در اواخر سال ۱۳۸۷ ه.ش، و در اثر تجربه کار با استادم جناب آقای دکتر مهدی گلشنی، و آشنایی با آثار تقریبی حضرت آیت‌الله حاج شیخ محمدعلی تسخیری، به بار نشست که بحمد الله تعالی اینک در قالب مجموعه شیعه‌شناسی معاصر اهل سنت تقدیم می‌شود. در

اینجا تاکید می‌شود که آثار آیت‌الله تسخیری از مهم‌ترین منابع موجود در فهم اندیشه تقریب، مبتنی بر آرمان حضرت امام خمینی^(ع) است، آرمانی که همواره مورد تاکید و توجه مقام معظم رهبری بوده است. در آن زمان، طرح اولیه را در دو صفحه به دکتر گلشنی ارائه دادم و ایشان نیز نظر حضرت آیت‌الله تسخیری را جویا شدند که آن را مشروط بر آنکه در چارچوب تقریب مذاهب اسلامی باشد، مورد تأیید قرار دادند و با یاری و راهنمایی این دو استاد گرامی، دلگرم شدم؛ به ویژه در زمانی که متقاعد کردن ضرورت انجام پژوهشی دربارهٔ رصد مخالفان تقریب و انقلاب اسلامی ایران در جهان اسلام، کاری بس دشوار بود. خداوند به ایشان اجر جزیل و خیر دنیا و آخرت عطا فرماید.

در آن زمان توفیق آن داشتم تا در نگارش رساله دکتری خود که «درباره پدیده جهانی‌سازی و متفکران عرب» بود، از وجود آن دو استاد گران‌قدر، بهره‌مند باشم. در خلال نگارش آن این پرسش مطرح شد که چرا مسلمانان در بیان علل ضعف و بیماری جوامع اسلامی (مانند تفرقه)، از درد و نیز درمان آن سخن می‌گویند، ولی در عمل کاری نمی‌کنند؟ یکی از پاسخ‌ها آن بود که تکوین «علم بی‌عمل» در جهان اسلام، ناشی از نحوه شناخت نادرست افراد از حقایق و وقایع پیرامونشان و نیز از یکدیگر است:

در واقع همان‌گونه که در بُعد برون تمدنی، نحوهٔ شرق‌شناسی غربی‌ها و غرب‌شناسی شرقی‌ها نیازمند بازنگری است، در بُعد درون تمدنی نیز موضوعاتی چون شیعه‌شناسی اهل سنت و سنی‌شناسی شیعیان نیازمند بازنگری است تا پیش از آنکه مسلمانان درگیر موضوعات خیالی و مبتنی بر گمان و حدسیات خود گردند، با واقعیت‌ها و حقایق دوران خویش مواجه شوند. هرچه شناخت صحیح پیروان مذاهب اسلامی از یکدیگر بیشتر گردد و آگاهی آنان از معیارهای معتبر در شناخت یکدیگر افزایش یابد، به همان میزان بر امکانات همکاری میانشان افزوده می‌شود. (صداقت ثمرحسینی، ۱۳۹۰: ۷۲۲)

و بیان شد که:

جهان عرب به شدت نیازمند شکل‌گیری ادبیاتی است که در آن اندیشمندان، پیش از آن که در صدد نفی و رد رویکردهای طرف مقابل خود باشند، باید به دنبال شناخت دیگران، و مهم‌تر از آن نحوهٔ شناخت هر یک از دیگری برآیند. بنابراین در وهلهٔ اول مسئلهٔ محوری پاسخ دادن به شبهات اعتقادی و یا کوشش

در جهت اثبات حقانیت یک مذهب و یا یک اندیشه و یا حتی بیان بدیلی برای آن‌ها نیست. بلکه هدف تشریح سازوکارهای شکل‌گیری «شناخت نادرست و کاذب از یکدیگر» است. (همان)

این مختصری بود از استادان تأثیرگذار و زمینه‌ای که موجب ورودم به حوزه شیعه‌شناسی شد و ناگفته نماند که در طول کار، همواره خود را نیازمند به مشورت با اهل فن و صاحب‌نظران یافته‌ام که هر علم را باید از اهلش فرا گرفت و باید در عین شوق به دانستن، نسبت به آن تعصب داشت. چنین کاری نیازمند «رصد» موافقان و مخالفان تقریب مذاهب اسلامی، و یافتن خاستگاه‌های فکری آنان و سیر تحول تولیدات فرهنگی و اعتقادی‌شان در جهان اسلام است و به تعبیر دوست فاضل، برادر عزیزم جناب آقای دکتر رامین خانگی که در نگارش این مجموعه توفیق بهره‌مندی از نظرات‌شان را داشته‌ام، از سنخ «اطلاعات و عملیات» است. کاری که نیازمند تأسیس مرکزی است با عِدّه و عِدّه کافی، که جهان اسلام را به طور دائمی رصد کند و گزارش‌هایی منظم از وضعیت جهان اسلام را ارائه دهد. هرچه شناخت ما از مخالفان تقریب بیشتر شود، قدرت ما در خلق ابتکارات تقریبی بیشتر خواهد شد و افسوس که چنین افقی دیده نمی‌شود.

سخنی چند درباره کتاب حاضر

کتاب حاضر از مجموعه «شیعه‌شناسی معاصر اهل سنت» است که به موضوع «اینترنت و مخالفان وحدت اسلامی» می‌پردازد. کتاب در سال ۱۳۹۱ ه.ش آماده انتشار بود ولی متأسفانه به سبب بروز برخی موانع ایجادشده، انتشار آن با تأخیر بسیار مواجه شد؛ از این رو بسیاری از تحولات مربوط به سال‌های ۱۳۹۱ - ۱۳۹۳ ه.ش به ویژه تحولات عراق و ظهور فرقه موسوم به داعش را در مجلد چهارم مجموعه حاضر آورده‌ام که ان شاء الله تعالی در موعد مقرر منتشر خواهند شد.

پیش‌تر در مجلد اول کتاب، درباره تقسیم‌بندی فضای موافقان و مخالفان تقریب مذاهب اسلامی سخن به میان آمد. (صداقت ثمرحسینی، ۱۳۹۱: ۱۵/۱) مخالفان تقریب مذاهب اسلامی کسانی هستند که با تقریب و وحدت اسلامی میان شیعه و اهل سنت مخالفند و از این رو از سویی هم مخالف شیعه هستند و هم مخالف اهل سنتی هستند که به برادری و وحدت اسلامی میان مسلمانان اعتقاد دارند و مثال‌هایی از هر دو گروه آورده شد. اهمیت

این تقسیم‌بندی از آن روست که به جای آنکه شیعه و اهل سنت رو در روی هم تصور شود، باید حقیقت امر را که تقابل مخالفان تقریب و وحدت اسلامی در مقابل دوستان تقریب است، در محور بررسی قرار داد؛ این بدان معناست که پیش از آنکه صورت مسئله اعتقادی باشد، سیاسی است. شیعه و سنی برادر یکدیگرند و درک اختلافات به صورت تضادهای فعال، موضوعی تحمیلی بر برادری و وفاق میانشان است و باز نیازی به تأکید مجدد این موضوع نیست که مراد از تقریب و وحدت اسلامی، شیعه شدن اهل سنت و یا سنی شدن شیعیان نیست؛ بلکه به طور مشخص آن است که عقاید و باورهای مشترک (توحید، نبوت و قرآن و معاد و اصل مهدویت) در راستای رونق تعاون و دوستی میان شیعه و اهل سنت مورد استفاده قرار گیرند؛ همچنین شیعه و اهل سنت در عقاید خاص خود (ولایت و خلافت) با حفظ اصل تقوا و اخلاق اسلامی و حق ابراز عقیده، از توهین به مقدسات یکدیگر که خواست دشمنان اسلام است، پرهیز کنند و در زمان سختی به یاری هم بشتابند.

همچنین در مجلد قبلی این کتاب، اشاره به تعارضات درونی مخالفان تقریب مذاهب اسلامی شد که دامنه موضوعات وسیعی را در بر می‌گیرد. شناخت تعارضات درونی اهل سنت و سلفیه باید به منظور حل مشکلات فراروی وحدت اسلامی باشد. (همان: ۱/ ۱۹) عبارت مخالفان تقریب و وحدت اسلامی، شامل هم مخالفان شیعه و هم اهل سنت تقریبی می‌شود و در داخل خود نیز شاخه‌های دیگری چون اشاعره، معتزله، صوفیه و ... را شامل می‌شود.

نکته دیگری را که باید در نظر گرفت آن است که از آغاز ورود اینترنت به جوامع اسلامی، اینترنت هم کارکردهای تقریبی و هم کارکردهای مخرب ضد تقریب و وحدت اسلامی داشته است. اینترنت ابزار است و باید دید با چه فرهنگ و سیاست و برنامه‌ای مورد استفاده قرار گرفته است؟ یکی از زمینه‌های مهم شیعه‌شناسی در فضاهای رسانه‌ای است و اصولاً برخی از شیوخ سلفی به اعتبار تبلیغات رسانه‌ای خویش فعالیت می‌کنند. با این توضیح، کتاب حاضر در شش فصل تنظیم شده است.

در فصل اول، مباحث نظری و مقدماتی مربوط به اینترنت و نیز مطالعه درباره شیعه‌شناسی اهل سنت مطرح شده است.

فصل دوم به موضوع وب‌گاه‌های اینترنتی مخالفان تقریب مذاهب اسلامی اختصاص دارد. در فصل سوم، شیوخ سلفی فعال در رسانه‌های اینترنتی معرفی می‌شوند. فصل چهارم به بررسی محتوای ضد شیعی وب‌گاه‌های ضد تقریب می‌پردازد. فصل پنجم نگاهی گذرا به تعارضات درونی شیوخ سلفی دارد که در وب‌گاه‌های ضد تقریبی آن‌ها نمایان شده است.

فصل ششم به موضوع «انقلاب اسلامی ایران و قیام‌های جهان عرب» می‌پردازد. در اینجا باید به این نکته توجه داشت که آنچه که از خلال قیام‌های جهان عرب مورد توجه کتاب حاضر بوده است، واکنش شیوخ سلفی شیعه شناس در قبال سرنوشت امت اسلامی است؛ چرا که مطالعه شیعه‌شناسی را نباید منحصر به مطالعات شیعه‌شناسان درباره عقاید و رفتار شیعه کرد و از درک عقاید و اعمال آنان در بسترهایی وسیع‌تر مانند نحوه ورود آنان به سیاست و یا ارتباط آنان با نظام آل سعود در عربستان غافل شد. سلفیه رسمی معاصر از ابتدای کار متعهد به حفظ سلطنت آل سعود بوده است.

مطالعه درباره شخصیت‌های زنده از ابعاد مختلفی دشواری‌های خاص خود را دارد. برخی از اختلاف‌ها سطحی هستند؛ برای مثال، اینکه محمد رشید رضا و یا محب‌الدین خطیب دمشق باشند یا مصری چندان فرقی نمی‌کند؛ زیرا تولد آنان در فضای تقسیمات خلافت عثمانی بوده است و مهم معیار انتخاب خود آن‌هاست. اما شاید مسئله برای محمد رشاد سالم متفاوت باشد؛ چرا که او به خواست خود تابعیت سعودی را اختیار کرده است؛ اما در پاره‌ای موارد دیگر این تحلیل ثانویه خود محقق است که اهمیت دارد. برای مثال، تقریباً تا دهه ۱۹۷۰ م و به ویژه از نیمه آن، ما دانشگاه به سبک و سیاق نوین در عربستان سعودی نداریم؛ هرچند پاره‌ای از منابع رسمی سعودی مراکز اولیه آموزشی را به عنوان مراکز دانشگاهی رسمی جا بزنند. در خصوص این موضوع، در مجلد سوم همین مجموعه به تفصیل سخن به میان آمده است. همچنین یکی دیگر از علل دشواری این‌گونه مطالعات امکان تحول فکری انسان‌هاست که موجب می‌شود زندگی علمی و اعتقادی آن‌ها مراحل مختلفی را سپری کند و چه بسا افرادی که به کلی دگرگون شوند و در مسیر هدایت الهی و یا گمراهی قدم بردارند. متفکری که از دنیا رفته است، سیر تحول فکری‌اش در جایی متوقف شده و کارنامه فعالیت‌های علمی و فرهنگی او بسته شده است.

و همین تعیین محدوده کمک شایانی به جمع‌بندی و ارزیابی اندیشه‌هایش می‌کند؛ در حالی که بررسی اندیشه‌های افراد زنده چنین نیست و بنابراین میزان اصلی در این گونه از مطالعات حال افراد در بررسی هر مقطعی از زندگی‌شان در کنار توجه به تفاوت معیارها و الگوهای انتخابی آن‌ها در هر یک از آن مقاطع است.

بدین وسیله از اساتید و مسئولان بلندپایه مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی به ویژه حضرات آیات آقای حاج شیخ محمدعلی تسخیری و آقای حاج شیخ محسن اراکی دبیر کل مجمع جهانی تقریب و حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ علی‌اصغر اوحدی، معاون فرهنگی و پژوهشی مجمع که از انتشار مجموعه حاضر حمایت کردند و مرا به تداوم آن دلگرم کردند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌کنم.

همچنین از بذل عنایت مسئولان محترم پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی؛ اساتید ارجمند جناب آقای دکتر صادق آئینه‌وند رییس پژوهشگاه و معاونان محترم ایشان، آقایان دکتر حسینعلی قبادی و دکتر سید مهدی موسوی و جناب آقای دکتر حمید تنکابنی رییس محترم مرکز اسناد فرهنگی آسیا، در رفع موانع انتشار کتاب و از همکاران خوب خود در واحد انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی به ویژه دوست گرامی جناب آقای ناصر زعفرانچی مدیر محترم آن انتشارات و جناب آقای عرفان بهار دوست و سرکار خانم فرزانه صادقیان که زحمت صفحه‌آرایی کتاب را متقبل شدند، کمال تشکر و امتنان را دارم و از خداوند متعال توفیقات روزافزون همگی آنان را مسألت دارم.

در پایان تاکید می‌کنم که مسئولیت مطالب این مجموعه، همگی بر عهده این جانب است و خداوند گواه است که در طول کار همواره ضمن تمجید از دوستان وحدت اسلامی، در نقد مخالفان وحدت اسلامی نیز هیچ حب و بغض شخصی نداشتم و کوشیدم قلم و زبان را از هر آنچه در عرف مطالعات دینی ناپسند است، مصون نگاه‌دارم و به هدفم، که ارائه‌ی روایتی از بیم و امیدهای فرا روی جهان اسلام با توجه به وضعیت‌های جدید حاکم بر آن بوده است، توجه و تمرکز کنم.

کامیار صداقت ثمرحسینی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مرکز اسناد فرهنگی آسیا